

מחשבות, הרהורים ופירושים מפי סופרים ומפי ספרים: חגי לב – מעלות

"וְשָׂרִי אֵשֶׁת אֲבָרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא שְׁפָחָה מִצָּרִית וְשָׂמָה הָגֵר:"

\* פסוק זה הינו מצג של הפרק שלפנינו:

עלינו לעצור ולייחד זמן (גם בכיתה...) להקדים ולהסביר את המציאות הראלית החבויה מאחורי פסוק זה<sup>1</sup>.

הנוהג שבעולם הוא שאישה מכניסה עם נישואיה שפחה לבית בעלה, ושפחה זו ממלאה חלק מחובות הבית המוטלות על גברתה<sup>2</sup>.

פעמים שהייתה מוסרת הגבירה את השפחה לבעלה כדי שתלד בן, וכך תיבנה ממנה גבירתה<sup>3</sup>.

"(א) וְשָׂרִי אֵשֶׁת אֲבָרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא שְׁפָחָה מִצָּרִית וְשָׂמָה הָגֵר:"

\* פסוק זה הינו גם המשך ישיר למסופר בפרק טו' פסוקים א-ז<sup>4</sup>.

"(א) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחנה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שְׁכָרְךָ הִרְבָּה מֵאֲדָם: (ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֲדֹנָי ה' מַה תַּתֵּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי וְבִן מִשְׁקָ בֵּיתִי הוּא דִמְשַׁק אֶלְעֶזֶר: (ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְתָה זָרַע וְהִנֵּה בֵן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: (ד) וְהִנֵּה דָבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: (ה) וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֲבֵט נָא הַשְּׂמִימָה וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זָרְעֶךָ: (ו) וְהָאֵמֶן בַּח' וַיִּחְשְׁבָהּ לוֹ צְדָקָה: (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרִכְּשֵׁי־כַדִּים לְתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:"

הכתוב אינו מפרט האם סיפר אברם לשרי על התגלות והבטחת ה' לזרע ממעיו אם לאו.

אך בכל אופן, לאור הפסוקים לעיל, מובנת יותר לשון פתיחת הפרק שלנו וברורה התנועה הנפשית ששרי נמצאת בה, שהיא: הרצון העז להעמיד זרע לאברהם. תנועה זו מביא את שרי להציע לאברהם את העצה הבאה:

"(ב) וַיֹּאמֶר שָׂרִי אֵל אֲבָרָם הִנֵּה נָא עֲצֹרְנִי ה' מִלְּדַת בֵּא נָא אֶל שְׁפָחָתִי אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי:"<sup>5</sup>

שרה מתמודדת בגבורה ובקבלת הדין עם מצבה בהכרזיה מחד: "הִנֵּה נָא עֲצֹרְנִי ה' (מ=מ' השלילה) לְדַת"

ומאידך לא מתייאשת ומכרזיה ג"כ "בֵּא נָא אֶל שְׁפָחָתִי" מפני ש... "אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה"<sup>6</sup>.

"אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה" ניתן לפרשו בשני מובנים. (ראה בהערות לדעת מקרא מקורות לכל אחד מהמובנים)

1. אבנה ואזכה גם אי לילד משל עצמי<sup>7</sup>. (ספורנו)

2. בן זה יחשב כבני והוא יהיה הזרע שבא ממני. (רד"ק) ואכן אצל לאה ורחל מצאנו שהן קראו בשמות לבנים שנולדו לשפחותיהן!

כתוצאה מכך נפרש את המילה הראשונה בפסוק ג"כ בשני אופנים:

"אוּלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה":

1. אוּלַי אזכה לבן ברצות ה' עלי ואולי לא.

2. אוּלַי אתרצה בבנה של הגר ואולי לא<sup>8</sup>.

<sup>1</sup> מומלץ לקרוא את מאמרו של הרב סמט "ותענה שרי- האם חטאה שרה אמנו בעינוי הזה?" <http://www.etzion.org.il/vbm/archive>

<sup>2</sup> אמנם כאן, דרשו חכמים שהגר נתנה לשרי בבית פרעה. ואם כן היא הכניסה אותה לבית אברם אחר נישואיה, אך העיקרון המשפטי דומה.

<sup>3</sup> בדומה לכך מצאנו גם אצל האמהות לאה ורחל שמסרו את זלפה ובלהה. אמנם אפשרות זו נשללה לאחר מתן תורה. בה הותרה השפחה הכנענית רק לעבד העברי שנמכר בגניבתו ולא לבעל הבית בן החורין! (ראה שמות כא')

<sup>4</sup> פרק טו' פסוקים ח-כא המתארים את ברית בין הבתרים התרחשו עוד קודם הגעת אברם לארץ כנען. (עפ"י מסורת חז"ל) בין ובין כך, אני מציע לראות בהם פסוקים הנתונים בהסגר ואינם חלק מהספור הרציף של השתלשלות הארועים.

<sup>5</sup> עצה דייקא ולא דרישה כפי שמשמע מלשון הכתוב: "וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי:" לעומת הפסוק בבראשית כא': "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלָיךְ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹל לֵה" שם לשון ציווי. וההבדל הוא באות השימוש המלווה את הפועל **לְקוֹל/ בְּקוֹל**.

<sup>6</sup> השווה ל' וְנָגְשָׁה: במתו אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים ... וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אֲחֵיו:" (דברים כה', ט) וכן בא מכר האבן שעליה יושבת היולדת: "וַיֹּאמֶר בְּיָלְדֶכָן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וַיֵּרְאוּן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא..." (שמות א', טז)

<sup>7</sup> ומפורסמים מקרים רבים כיום של נשים עקרות שהרו ללדת לאחר אימוץ ילד לביתם.

"(ג) **ותקח** שְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם אֶת הַגֵּר הַמִּצְרִית **שִׁפְחָתָהּ**, מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתֵּי אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן

**ותתן** אתה לאַבְרָם אִישָׁה לֹא **לְאִשָּׁה** : "

היוזמה היא רק של שרה. לא של אברהם. משלב התכנון ועד שלב הביצוע.

שרה מעלה את מעמדה של הגר משפחה לאשה בנתינתה לאברהם!

אך לאחר מכן, הדברים מתפתחים באופן לא חיובי מצידה של שרי :

"(ד) וַיְבֵא אֶל הַגֵּר וַתְּהֵר וַתֵּכֶא כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ :

(ה) **וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל אַבְרָם** חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְּתִי **שִׁפְחָתִי** בְּחִיקְךָ וַתֵּכֶא כִּי הִרְתָּה וַאֲקַל בְּעֵינֶיהָ **יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ** : "

טענתה של שרי היא לאברהם, ולכאורה למה?

נראה שהדבר פשוט שהרי מהרגע ששרי שחררה את הגר מלהיות שפחה, רק אברהם יכול לעמוד מול הגר ולהעמידה על מקומה.

תשובת אברהם לטענת שרי היא החזרת הגר להיות שפחה שרי, וכך שרי יכולה לחזור למעמדה ולהעמיד את הגר על מקומה.

**המילים המנחות בעימוד הבא הבא, כמדומני, מבליטים את התהליך שמתרחש בין שרי להגר ובין הגר לבין עצמה... :**

**או במילים אחרות: הכינויים בפרשיה זו מסייעים לדעת מיהי הגבירה ומיהי השפחה בכל שלב:**

**שלב א' שרה משווה את מעמד הגר למעמדה כאשה!**

(א) **וְשְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם** לא יָלְדָה לוֹ וְלֹא **שִׁפְחָה מִצְרִית וְשָׂמָה הַגֵּר** : (ב) וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצֹרְנִי הִ' מִלִּדְתֵּי בָא נָא אֶל

**שִׁפְחָתִי** אוֹלֵי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שְׂרֵי : (ג) וַתִּקַּח **שְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם** אֶת הַגֵּר הַמִּצְרִית **שִׁפְחָתָהּ** מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתֵּי

אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן **וַתִּתֵּן אֹתָהּ** לְאַבְרָם אִישָׁה לֹא **לְאִשָּׁה** :

**שלב ב' התורה מדגישה ששרה היא גם הגבירה ולא רק אשה !**

(ד) וַיְבֵא אֶל הַגֵּר וַתְּהֵר וַתֵּכֶא כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל **גְּבֻרָתָהּ** בְּעֵינֶיהָ : (ה) וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל אַבְרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְּתִי **שִׁפְחָתִי** בְּחִיקְךָ

וַתֵּכֶא כִּי הִרְתָּה וַאֲקַל בְּעֵינֶיהָ **יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ** : (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרֵי הִנֵּה **שִׁפְחָתְךָ** בְּיָדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שְׂרֵי

וַתִּבְרַח מִפְּנֵיהָ : (ז) וַיִּמְצָאָהּ מִלֶּאֶךְ הִ' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר : (ח) וַיֹּאמֶר הַגֵּר **שִׁפְחָת שְׂרֵי** אֵי מִזָּה בָּאת וְאָנֹכִי

תִּלְכִּי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי **שְׂרֵי גְבֻרָתִי** אֲנֹכִי בְּרַחַת : (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֶךְ הִ' שׁוּבִי אֶל **גְּבֻרָתְךָ** וְהִתְעַנִּי תַחַת יָדֶיךָ : ...

**שלב ג' הגר חזרה וקיבלה את מרות שרה כגבירתה.** ולכן דווקא עכשיו התורה מסירה ממנה את 'חרפת' כנויה של הגר 'שפחה'...

(טו) וַתֵּלֶךְ הַגֵּר לְאַבְרָם בֶּן נִיקְנָא אַבְרָם שָׁם בְּנֹו אֲשֶׁר יָלְדָה הַגֵּר **יִשְׁמַעְאֵל** : (טז) וַאֲבָרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלִדְתֵי הַגֵּר אֶת

**יִשְׁמַעְאֵל לְאַבְרָם :**

<sup>8</sup> על קריאת הפסוקים באופן השני למדתי ממאמרו של הרב עזרא ביק בבית המדרש הירושלמי של ישיבת הר עציון. /פרשות השבוע / פרשת לך לך.  
<sup>9</sup> לשון קיחה נסוב פעמים רבות על ליקוחין של איש את אישה " כי יקח איש אשה וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָה" (דברים כב) . וכאן שרה היא היוזמת את הליקוחין. השווה לשופטים יד', ב-ג. שם שמשון מבקש מהוריו שיקחו לו אשה מבנות פלישתים.

\* אל לנו לשכוח שבעסקנו באבות האומה , איננו עוסקים בדמויות שקנאה ומיזות דומות חלילה הדריכו אותן.

שרה שותפה לאברהם בקריאה בשם ה'. ועל-כן היא חרדה להמשכיות הקריאה הזו ולרצון להיות חלק ממנה.

מטרתה של שרה בסיפור הנ"ל הוא להחזיר את הגר למעמדה הנכון והוא שפחה ולא גבירה !

לא הגר שבאה ממצרים תוכל לחנך לקריאה בשם ה'. דווקא שרה שהייתה אחיינית אברם, נישאה לו ויחד איתן

הלכה מכוח האמונה בציווי האלוקי לארץ כמען. דווקא היא הגבירה ממנה צריך לבוא הזרע.

## נספח :

בביאור הרקע הראלי לפסוקים אלו כותב הרב סמט במאמרו :

' כשהאישה נתנה את אמתה לבעלה, לא פקעה בכך בעלותה על אמתה, אולם בפועל נשתנה מעמד האמה עקב היותה אשת בעל הבית, והיא תפקדה בבית כאישה בת חורין. זאת, כל עוד שוררים יחסים תקינים בינה לבין גברתה (שהרי כל מעמדה החדש נועד לכך שגברתה "תיבנה ממנה").

אולם אם האמה "משווה עצמה לגברתה" עקב היותה אם ילדיו של בעל הבית, כלומר : אם מצבה המשפחתי החדש, העדיף על פני זה של גברתה, העביר אותה על דעתה והשכיח ממנה את מעמדה האמיתי עד שהיא רואה עצמה כגברת הבית- אז מעמיד החוק הזה לרשות הגברת האמתית כלי (מוגבל) להתמודד עם מצב זה : היא רשאית להחזיר את אמתה למעמדה הקודם בבית, כשפחה בפועל. '

נראה שסיטואציה זו היא שעמדה ברקע כתיבת הפסוק הבא במשלי ל', כא-כג :

תחת שלוש רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת :

ונבל כי ישבע לחם,

תחת עבד כי ימלוך

ושפחה כי תירש גברתה.

תחת שנואה כי תבעל

( נשים לב ! שהמקרה שלנו הוא הרביעי וממילא החמור מכולם ! )

"(ו) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל שָׂרָי הֲנִי שֶׁפְּחָתְךָ בְּיַדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שְׂרָי וְתִבְרַח מִפְּנֵיהָ :"

ועל כך כותב הרב סמט :

'שרי מתלוננת באזני אברם, והוא מסכים עמה.... כלומר : אף שהיא ניתנה לי לאישה (ועל כן שרה אינה רוצה לעשות דבר שלא ברשותו) הרי היא "שפחתך", ואת רשאית לנהוג בה בהתאם לכך...'

"(ו) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל שָׂרָי הֲנִי שֶׁפְּחָתְךָ בְּיַדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שְׂרָי וְתִבְרַח מִפְּנֵיהָ :"

' העינוי לא היה אלא החזרת הגר לשעבודה ולמעמדה הקודם כשפחה.

שעבודו של בן חורין והפיכתו לעבד נקרא אף הוא 'עינוי' בלשון המקרא, כנאמר (שמות א', יא-יב) : "וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם... וכאשר יענו אתו...". וזאת עוד לפני הנאמר בהמשך, בפסוק יג : "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך". הטעם לכך ברור : עצם שלילת החירות מן האדם, אף אם אינה כרוכה בעבודת פרך ובייסורים פיזיים כל שהם, היא עינוי, בייחוד במובן הנפשי.

אם בחלק הראשון של הסיפור הדמויות העיקריות הינם שרי ואברם כאשר הגר משמשת כדמות רקע לסיפור.

בפסוקים הבאים, הגר הינה הדמות העיקרית שעומדת מול מלאך ה'<sup>10</sup>.

## מצג

”וַיִּמְצָא מַלְאֲךְ ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר

עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:”

## דו שיח מלאך ה' – הגר

”(ח) וַיֹּאמֶר: הֲגֵר, שְׂפַחַת שְׂרַי אִי מְזֵה בָּאת וְאָנְה תִלְכִי ?

וַתֹּאמֶר: מִפְּנֵי שְׂרַי גְּבֵרְתִי אֲנִי בְּרַחַת!”

\* מלאך ה' בא לכאורה רק לפתוח בדברים עם הגר<sup>11</sup>. ואעפ"כ מיד בראשית דבריו עם הגר כבר נוקט הוא עמדה .

” הֲגֵר, שְׂפַחַת שְׂרַי אִי מְזֵה בָּאת וְאָנְה תִלְכִי ?”

קרי: הגר בפני המלאך הינה שפחת שרי !

והגר מקבלת ג"כ קביעה זו ללא עוררין, ומשיבה :

”מִפְּנֵי שְׂרַי גְּבֵרְתִי אֲנִי בְּרַחַת!”

\* הגר נשאלה שתי שאלות אך השיבה, לכאורה, רק על אחת!

הגר השיבה על השאלה אִי מְזֵה בָּאת? אך לֹא השיבה לשאלה : 'וְאָנְה תִלְכִי ?'

יתכן לומר, שמלאך ה' לא נתן לה להמשיך בתשובתה שרצתה להשיב.

אלא קטע דבריה ואמר<sup>12</sup> מיד :

”וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאֲךְ ה': שׁוּבִי אֶל גְּבֵרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַחַת יְדֵיהָ:” !

יתכן אף לומר שביקשה הגר להמשיך למצרים, לבית אביה .

ונראה שעל זה רומז הפסוק הכפול שבמצג שבראש עמוד זה :

”וַיִּמְצָא מַלְאֲךְ ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר

עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:”

הגר בבדיחותה משרי כיוונה ללכת אל המדבר . אך הגר כיוונה גם להמשיך ולרדת דרך שור המובילה מצרים !

<sup>10</sup> חלוקה (ספרותית...) זו חשובה לא בשביל המומנטום הספרותי שלה. אלא כמסייעת ונותנת כלים לתלמיד 'לפרק' סיפור ארוך לפסקאות קצרות וללמוד לנתחם פסיקה פסיקה לחוד ולאחר מכן ב'מבט על' מלמעלה. מיומנות שלענ"ד מחויבת בלימוד תנ"ך בכל גיל, ואנו צריכים לבנות מדרג עד לרכישתה אצל התלמיד ואכמ"ל.

<sup>11</sup> 'איכה?! 'אצל אדה"ר. 'אי הבל אחיך' אצל קין .

<sup>12</sup> אותו מלאך או מלאך אחר כדרשת חז"ל שמשפר מלאכים דיברו כאן. ולענ"ד המלאך הראשון הוא שפתח עימה בדברים וגם אמר לה את הדיבור הראשון שהכל בכלל שליחות אחת היא.

## חד- שיח מלאך ה' אל הגר

חד – השיח שלפנינו מתייחד בכך שאינו רק מונולוג ארוך.

אלא הדובר חוזר ופותח דבריו מספר פעמים בלי שהצד השני קטע את דבריו והפסיקם. ואם כך, נשאלת השאלה מדוע צריך להזכיר מספר פעמים רצוף ' ויאמר לה מלאך ה' '. תופעה ספרותית זו, המכונה 'ויאמר ויאמר' מופיעה בתנ"ך בכמאה מופעים לערך... ומכל מקום היא משאירה לנו מקום להתגדר ולפרש את שחבוי בין קפלי הפסוקים.

(ט) **ויאמר לה מלאך ה'** : שובי אל גברתיך והתעני תחת ידך :

(י) **ויאמר לה מלאך ה'** : הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב :

(יא) **ויאמר לה מלאך ה'**: הגן הרח וילדת בן } וקראת שמו ישמעאל<sup>13</sup> כי שמע ה' אל עניך :  
(יב) } והוא יהיה פרא אדם גדו בכל ינד כל בו  
} ועל פני כל אחיו ישפך :

נראה בפשטות שהגר שתקת לאחר כל אחד מהדיבורים ולא התרצתה לשוב עד הדיבור השלישי בו הובטח לה שהינה יולדת בן.

והבן הזה יהיה ' פרא אדם = אדם בן חורין<sup>14</sup>. (נראה שכך הבין האבי"ע)

' גדו בכל ינד כל בו ' = עוסק במסחר. (ספורנו)

' על פני כל אחיו ישפך ' = נשיאות ושלטון.

(יג) **ותקרא שם ה' הדבר אליה אתה אל ראי**

כי אמרה הגם הלים ראיתי אחרי ראי :

(יד) על פן קרא לבאר : 'באר לחי ראי' הנה בין קדש ובין בךד :

\* מעניין הוא שהגר קוראת אמנם בשם.

קוראת בשם להתגלות ולמקום ההתגלות, וזוה הולכת היא בדרכו של אברהם אדונה שהלך וקרא בשם<sup>15</sup> בהליכתו בארץ כנען.

(טו) ותלד הגר לאבךם בן ויקרא אבךם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל :

אך נמנעת לקרוא בשם לבנה כפי שצוותה ודווקא אברהם עושה זאת.

ואלי משמעות דבר זה, הוא רצונה שכן זה יחשב לבנו ממשיכו של אברהם.

(טז) ואבךם בן שמנים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאבךם :

<sup>13</sup> יש לציין שלקמן בפסוק טו אברהם הוא שקוראהו בשם זה ! ויש להתבונן מדוע הכתוב מציג זאת באופן הזה. קיאת שם בתנ"ך אינו דבר של מה בכך ואכמ"ל.

<sup>14</sup> ראה במאמר הנ"ל של הרב סמט בביאור של הביטוי 'פרא אדם' ובסימוכין לכך.

<sup>15</sup> שם = פרסום. קריאה בשם בתורה למקומות עניינה פרסום האלוקות בא אתה מאמין. כדוגמת: " (ג) ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשקפון באש ופסילי אל היהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא: (ד) ל א תעשון פן לה' אל היכם: (ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אל היכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה: " (דברים יב) ואכמ"ל .

\* 'מבט על' בפרשיה זו חושף זוג מילים ומשפחות מילים מנחות ניגודיות **ראיה/שמיעה**

וכן מילים שונות בעלי מצלול דומה הנראה מכוון **עינים / עינוי**.<sup>16</sup>

"(ד) וַיבֹא אֶל הָגֵר וַתֵּחֶר וַתִּרְאֵהוּ כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל גְּבֻרְתָּהּ **בְּעֵינֶיהָ** : (ה) וַתֹּאמֶר שְׂרִי אֶל אַבְרָם חֲמִסִּי עֲלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְּתִי שְׁפָחֹתַי בְּחִיקֶךָ וַתִּרְאֵהוּ כִּי הִרְתָּה וַאֲקַל **בְּעֵינֶיהָ** יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ : (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרִי הֲנִה שְׁפָחֹתֶיךָ בִּינְדֶךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב **בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה** שְׂרִי וַתִּבְרַח מִפְּנֵיהָ : (ז) וַיִּמְצְאָהּ מְלֹאֲךָ ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ **שׁוּר** : (ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׁפָחֹת שְׂרִי אִי מִזֶּה בָּאת וְאֵנָה תִּלְכִּי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שְׂרִי גְּבֻרְתִּי אֲנֹכִי בְּרַחֲת : (ט) וַיֹּאמֶר **לָהּ** מְלֹאֲךָ יְהִי שׁוֹבֵי אֶל גְּבֻרְתֶּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֶיךָ : (י) וַיֹּאמֶר **לָהּ** מְלֹאֲךָ ה' הִרְבָּה אַרְבָּה אֶת זַרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר מֵרֵב : (יא) וַיֹּאמֶר **לָהּ** מְלֹאֲךָ ה' הֲנֶנְךָ הִכָּה וַיִּלְדֶּתְךָ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ **יִשְׁמַעְעָל** כִּי **שָׁמַע** ה' אֶל **עֲנִידְךָ** : (יב) וְהוּא הִזִּיחַ פְּרָא אֲדָם יָדוֹ בְּכָל יָנֹד כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל אֲחִיו יִשְׁכַּן : (יג) וַתִּקְרָא שֵׁם ה' **הַדְּבָר** אֵלֶיהָ אֶתְּהָ אֶל **רְאִי** כִּי אֶמְרָה הַגַּם הַלֵּם **רְאִיתִי** אַחֲרַי **רְאִי** : (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לַחֵי **רְאִי** הֲנִה בֵּין קִדְשׁ וּבֵין בְּרֶד : (טו) וַתִּלְדֶּה הָגֵר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנֵוֹ אֲשֶׁר יִלְדָהּ הָגֵר **יִשְׁמַעְעָל** : (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וַיִּשֶׁשׁ שָׁנִים בְּלִדְתָהּ הָגֵר אֶת **יִשְׁמַעְעָל** לְאַבְרָם :

\* המשתמע מכך, הגר תרגמה את ההתגלות האלוקית בערוץ הראיה. ועל כן: "**וַתִּקְרָא** שֵׁם ה' **הַדְּבָר** אֵלֶיהָ אֶתְּהָ אֶל **רְאִי**!"

אע"פ שבפועל ההתגלות אליה הייתה בערוץ השמיעה בלבד, ועל כן: "וְקָרָאת שְׁמוֹ **יִשְׁמַעְעָל** כִּי **שָׁמַע** ה' אֶל **עֲנִידְךָ** : "

קרי: הגר סברה שהאלוקים בחר בבנה להיות הממשיך של אברהם ואין זה כך שהרי "ביצחק יקרא לך זרע".

מגדיר את הדברים יפה הרב יונתן גרוסמן במאמרו<sup>17</sup>:

"פועל הראייה מבטא לעיתים במקרא בחירה באדם מסוים. כביכול 'ראיה סלקטיבית' הבוחנת אחד על פני אחרים<sup>18</sup>... כך גם כשאמר אברהם ליצחק בנו: "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶלְיָהִים יְרָאָה לּוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְּנִי וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם וַחֲדָו : " (בראשית פרק כ"ב, ח) אין מדובר רק בראיה טכנית אלא בבחירה [יראה ויבחר לו השה- רש"י במקום] ועל שום ראיה זו קורא אברהם שם למקום "ה' יראה" (בראשית כ"ב, יד) וכדברי רש"י במקום: "ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות"

<sup>16</sup> להרחבה על ראיה לעומת שמיעה זוג מנחה ניגודי במקרא ראה מאמרו של הרב יונתן גרוסמן בבית המדרש הוירטואלי של הר עינין /שעורים בתנ"ך / שעורי בדרכי העיצוב המקראי/ שיעור מס. 14.

<sup>17</sup> ראה לעיל הערה 16

<sup>18</sup> כך למשל, אומר ה' לשמואל: " מִלֵּא קִרְגָנְךָ שָׁמֵן וְלֶךָ אֲשַׁלְחֶךָ אֶל יִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי כִּי רְאִיתִי בְּבִנְיָו לִי מֶלֶךְ" ( שם"א טז, א ) הוראת הפועל 'ראיתי' בהקשר זה היא 'בחרתי'.